

**ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА ЕЛЕКТРОННИХ ЦІННИХ ПАПЕРІВ
ЗА ЗАКОНОДАВСТВОМ УКРАЇНИ****GENERAL CHARACTERISTICS OF ELECTRONIC SECURITIES
UNDER THE LEGISLATION OF UKRAINE**

Трофименко Д.С., к.ю.н.,

доцент кафедри правового регулювання економіки

Харківський національний економічний університет імені Семена Кузнеця

У статті здійснено аналіз нормативного визначення цінних паперів та встановлено, що законодавець незалежно від форми їх існування визнає усі цінні папери документами. Однак такий підхід нівелює основні ознаки електронних цінних паперів, які не мають прояву для облікових записів як способів закріплення майнових прав. З'ясовано, що у процесі дематеріалізації паперова форма цінних паперів зазнала трансформаційних змін, а нині обліковий запис є більш принагідним способом посвідчення майнових прав, інкорпорованих у цінних паперах, таким, що відповідає потребам сучасності та вимогам розвинених фондових ринків. Водночас на прикладі досвіду Франції встановлено, що нині електронні цінні папери існують не лише як облікові записи, але й на інших технічних носіях, які дають змогу зберігати та передавати інформацію про майнові права іншим набувачам. Такий кейс свідчить про те, що для цінних паперів набуває значення не форма їх існування, яка є лише способом посвідчення майнових прав, а ті майнові права, які посвідчені цінними паперами. У ході дослідження ознак електронних цінних паперів, які закріплені вітчизняним законодавством, визначено, що лише з урахуванням норм позитивного права той чи інший цінний папір визнається таким, саме ця ознака дає змогу відмежовувати цінні папери від інших документів. Установлено, що електронні цінні папери не можуть ототожнюватися з електронними документами у зв'язку з відсутністю у них обов'язкових реквізитів таких документів, а також запропоновано розглядати цінні папери незалежно від форми існування, способу посвідчення майнових прав. При цьому цінні папери незалежно від форми існування посвідчують майнові та пов'язані з ними немайнові права, які становлять єдину правову конструкцію та не можуть відчужуватися окремо. Зроблено висновок, що електронну форму цінних паперів можна розглядати як заміну паперового носія на будь-який інший носій, який здатний зберігати інформацію про майнові права, передавати її.

Ключові слова: електронні цінні папери, дематеріалізація цінних паперів, об'єкти цивільного права, носій майнових прав, що інкорпоровані у цінних паперах

The article analyzes the normative definition of a security and establishes that the legislator, regardless of the form of existence, recognizes all securities as documents. However, this approach eliminates the main features of electronic securities, which have no manifestation for accounts as a way to secure property rights. It was found that in the process of dematerialization the paper form of securities has undergone transformational changes and now the account is more appropriate, meeting the needs of today and the requirements of developed stock markets by certifying property rights incorporated in securities. At the same time, the experience of France shows that electronic securities now exist not only as accounts, but also on other technical media that allow you to store and transfer information about property rights to other purchasers. Such a case shows that for securities it is not the form of their existence that is important, which is only a way of certifying property rights, but those property rights that are certified by securities. In the course of research of signs of electronic securities, which are fixed by the domestic legislation, it is determined that only taking into account the norms of positive law this or that security is recognized as such and this sign allows to distinguish securities from other documents. It has been established that electronic securities cannot be identified with electronic documents due to the lack of mandatory details of such documents, and it is proposed to consider securities, regardless of their form of existence, as a means of certifying property rights. At the same time, securities, regardless of the form of existence, certify property and related non-property rights, which constitute a single legal structure and cannot be alienated separately. It is concluded that the electronic form of securities can be considered as a replacement of paper media with any other media that is able to store information about property rights, to transfer it.

Key words: uncertificated securities, dematerialization of securities, objects of civil law, holders of property rights that are incorporated in securities.

Постановка проблеми. Функціонування сучасного ринку будь-якої країни залежить від стану розвитку всіх його складових частин структурних елементів, значне місце серед яких посідає фондовий ринок, на якому обертаються фінансові інструменти, покликани забезпечити притік іноземних інвестицій до економіки держави. Одним із важливих сучасних фінансових інструментів, який дає змогу забезпечити швидкість та зручність, мобільність фінансових надходжень, є цінні папери в електронній формі, які прийшли на зміну їх паперовим аналогам, а також дали змогу не лише здійснювати операції з цінними паперами миттєво, але й зменшити економічні та трудові затрати на їх зберігання та обслуговування. Водночас для функціонування цінних паперів, що перебувають в обігу на українських фондових ринках, важливим аспектом є відповідність певним стандартам, які висуваються до них з урахуванням потреб сучасних міжнародних фондових ринків, завдяки чому останні зможуть не лише конкурувати, але й бути принагідним інструментом залучення іноземних інвестицій до української економіки.

Крім того, швидкі глобалізаційні процеси, які відбуваються на фондових ринках економічно розвинених країн, зумовили потребу оновлення вітчизняного законодавства, яким врегульовано відносини, що виникають під час емісії,

обігу, викупу цінних паперів. З введенням у дію ЗУ «Про ринки капіталу та організовані товарні ринки» [1] почався новий виток у розвитку вітчизняного ринку цінних паперів у урахуванням передової європейської практики.

Стан дослідження та мета статті. Незважаючи на те, що в Україні прийнято низку нормативно-правових актів, покликаних врегулювати відносини у сфері емісії та обігу цінних паперів, науковою спільнотою було здійснено цілу низку досліджень, присвячених вивченню правової природи, поняттю та ознак цінних паперів. Серед цих досліджень можна виокремити наукові праці В.В. Посполітака, І.В. Безклубого, А.С. Трофименка, В.А. Белова, Л.Р. Юлдашбаєвої, Г.Н. Шевченко, В.Б. Чувакова, Л.М. Саванець. Нині низка питань щодо визначення ознак та поняття цінних паперів, що існують у електронній формі, залишається спірною. Більшість наукових праць присвячена вивченню електронних цінних паперів через призму ознак тих, що існують у документарній формі. Однак існування цінних паперів у формі облікових записів зумовлює актуальність та необхідність подальшого наукового дослідження електронних цінних паперів, тих ознак, які визначені в законодавчих актах та наукових доктринах, задля подальшого визначення їх правової природи та правового режиму, який може бути поширений на електронні цінні папери.

Виклад основного змісту. Відповідно до положень статті 194 ЦК України, статті 8 ЗУ «Про ринки капіталу та організовані товарні ринки», цінним папером визнається документ установленої форми з відповідними реквізитами, що посвідчує грошове або інше майнове право, визначає взаємовідносини емітента цінного папера (особи, яка видала цінний папір) і особи, яка має права на цінний папір, а також передбачає виконання зобов'язань за таким цінним папером і можливість передачі прав на цінний папір та прав за цінним папером іншим особам.

Аналіз нормативного визначення цінного папера дав можливість С.В. Хорунжому виокремити його такі чотири основні ознаки:

- цінним папером є документ установленої форми;
- документ має містити відповідні реквізити;
- документ має посвідчувати грошове або інше майнове право, яке визначає взаємовідносини між особою, яка його випустила (видала), і власником, а також передбачають виконання зобов'язання згідно з умовами їх розміщення;
- документ передбачає можливість передачі прав, що випливають із нього, іншим особам [2, с. 20].

Аналогічної позиції дотримується В.В. Посполітак, який визнає, що будь-який цінний папір є документом установленої форми з відповідними реквізитами, що посвідчує грошове та інше майнове право [3, с. 95].

Таким чином, аналіз законодавчого визначення цінного паперу та наукових позицій свідчить про те, що законодавець базується на визнанні будь-якого цінного паперу документом, у якому інкорпорується майнові права, які зумовлюють необхідність виконання втілених у них зобов'язань та можуть бути відчужені третій особі. Такий підхід ґрунтується на сприйнятті речово-зобов'язальної правової природи цінних паперів. Саме дуалізм правової природи цінних паперів, тобто поєднання «права на папір» та «права з паперу» в єдину правову конструкцію, зумовив поширення права власності на оборотоздатні майнові права, інкорпоровані у цінних паперах, дав можливість їх сприйняття речами, а їх власникам дав змогу усунути суперечки щодо того, чим саме володіє, користується та розпоряджається уповноважена особа.

Однак внаслідок процесу дематеріалізації, тобто зміни об'єктивної форми втілення майнових прав, посвідчених цінними паперами, з окремих паперових носіїв на масові реєстри, що ведуться професійними суб'єктами фондового ринку та виконують однакову функцію посвідчення майнових прав на відповідні блага, цінні папери у різних країнах почали існувати у різноманітних формах, серед яких слід назвати облікові записи, електронні документи, електронні записи, магнітні носії. На фондових ринках економічно розвинених держав спостерігається використання цінних паперів не лише у формі паперових документів. Щодо цього цікавим прикладом є досвід Франції, де векселі в паперовій формі використовуються тільки на стадії їх видачі, надалі ж використовуються LCR (letter de change-releve) – переказні векселі на магнітному носії, які є водночас дематеріалізованим засобом платежу та інструментом мобілізації коштів для підприємств, а також BOR (billet a ordre-releve) – прості векселі, запроваджені як форми векселя на магнітному носії ще у 1973 році [4, с. 105], тобто існує заміна паперового носія на будь-який інший придатний для передачі майнових прав, втілених у цінних паперах, носіїв. Існування цінних паперів не лише у документарній формі без зміни їх правової сутності зумовлює необхідність подальшого вивчення можливості співвідношення цінних паперів, що існують як облікові записи, з документом.

Зі змісту частини 1 статті 194 ЦК України випливає, що кожний цінний папір є документом. Цінні папери існують в електронній (електронні цінні папери) та паперовій (паперові цінні папери) формах. Частиною третьою статті 3 ЗУ

«Про ринки капіталу та організовані товарні ринки» електронним цінним папером визнається обліковий запис на рахунку в цінних паперах у системі депозитарного обліку цінних паперів. Водночас законодавством, що регулює депозитарну діяльність, обліковий запис на рахунку в цінних паперах визнається способом посвідчення прав, адже він є підтвердженням прав на цінні папери та прав за цінними паперами, що існують в електронній формі, а також обмежень прав на цінні папери у певний момент часу. Таким чином, законодавець електронні цінні папери розглядає у двох аспектах, а саме як електронні документи та як спосіб посвідчення майнових прав.

Відповідно до статті 1 ЗУ «Про інформацію», документом визнається матеріальний носій, який містить інформацію, тобто будь-які відомості та/або дані, що можуть бути збережені на матеріальних носіях або відображені в електронному вигляді. Його основними функціями є збереження та поширення інформації у часі, просторі. Згідно зі статтею 1 ЗУ «Про обов'язковий примірник документів» [5], документ – це матеріальна форма одержання, зберігання, використання і поширення інформації, зафіксованої на папері, магнітній, кіно-, фотоплівці, оптичному диску або іншому носії. Статтею 5 ЗУ «Про електронні документи та електронний документообіг» [6] закріплено, що електронним документом є інформація, яка зафіксована у вигляді електронних даних, включаючи обов'язкові реквізити документа. З наведених норм випливає, що змістом будь-якого документа є інформація, документ незалежно від форми існування є завжди матеріальним носієм, основними функціями документа як носія інформації є її збереження та передача у просторі та часі, що є незмінною ознакою як для паперового, так і електронного документа [7, с. 134].

У сучасних наукових доробках висловлено точку зору, що електронний запис як форма існування цінних паперів є саме документом, тобто доказовістю існування бездокументарних цінних паперів у матеріальному світі. Так, А.В. Габов наголошує на тому, що будь-який цінний папір є документом, а електронний документ – це не що інше, як документ, тільки у вигляді сукупності записів, що знаходяться у облікових реєстрах [8, с. 144]. При цьому Л.М. Саванець визнає, що в разі електронної форми існування цінних паперів їх рахунок виступає юридичною категорією, а запис на ньому – відповідником матеріального об'єкта [9, с. 257]. В.А. Белов дійшов висновку, що як класичний (документарний), так і бездокументарний цінний папір являють собою інформаційні записи, що можуть бути втілені в різні матеріальні носії, причому ці носії можуть перебувати як безпосередньо у правочинних осіб, так і у третіх осіб [10, с. 181].

Однак законодавчий та науковий підходи до визнання облікового запису електронним документом нівелюють основні ознаки, характерні для електронних документів, серед яких слід назвати наявність обов'язкових реквізитів документа та електронний цифровий підпис. Так, обов'язковим реквізитом електронного документа є електронний підпис, який використовується для ідентифікації автора та/або підписувача електронного документа іншими суб'єктами електронного документообігу. З правової точки зору електронний підпис за юридичним статусом прирівнюється до власноручного, з фізичної точки зору він є унікальним електронним кодом, за допомогою якого підтверджуються цілісність та юридична сила електронного документа, а також однозначно ідентифікується особа, яка його підписала [11]. Слід зазначити, що основним її призначенням є ідентифікація уповноваженої особи. Щодо облікових записів взагалі недоцільно говорити про наявність цифрового підпису. Обліковий запис як електронні дані являє собою набір даних у формі «нулів та одиниць» як електронних засобів фіксації інформації, що містяться на електронних накопичувачах, які мають матеріальну форму [12, с. 31].

Звичайно, законодавець забезпечив можливість ідентифікації уповноваженої особи за цінними паперами, що існують у формі облікових записів. Так, депозитарні установи зобов'язані ідентифікувати осіб, яким на підставі відповідного договору відкривають рахунки в цінних паперах, а також осіб, що мають повноваження діяти від їх імені. Однак ідентифікація власника цінних паперів, що існують у вигляді облікових записів, не може розглядатись як отожднення з накладанням електронного цифрового підпису. Вона спрямована на можливість визначення наявності правового зв'язку між особою, яка має право вимоги за таким цінним папером, та власне правом на нього.

Вбачається, що визнання електронних цінних паперів електронними документами ґрунтується виключно на необхідності вписати цінні папери, які втратили свій матеріальний носій (дематеріалізовані), в конструкцію статті 194 ЦК України, відповідно до якої всі цінні папери визнаються документами. Щодо цього слухним є зауваження С.Я. Вавженчука про те, що лише з огляду на нормативний підхід обліковий запис є своєрідним документом, що робить такий запис на рахунку відповідником матеріального об'єкта за відсутності паперової форми [13, с. 119].

В електронних цінних паперах матеріальний носій правової інформації, тобто паперовий бланк, замінено особливим способом фіксації виражених у них прав, а саме електронним обліковим записом, що має характер і виконує функціональне призначення електронного документа та може визнаватися матеріальним носієм таких прав. Сама ж форма цінного паперу не впливає на обсяг посвідчених ним майнових прав. Цінним стає не паперовий носій правової інформації, а майнові права, визначені цінним папером, що сьогодні є загальноприйнятим у цивілістичній науці [14, с. 16]. Як підкреслює М.Г. Крилова, між папером та цінним папером як об'єктом цивільного обігу немає рівності чи необхідної залежності, відсутність паперу не вказує на відсутність «цінного паперу» [15, с. 57]. Вважаємо за доцільне погодитися з науковою думкою про те, що матеріальна форма цінного паперу як документа означає вид чи форму носія, на якому його виконано, а той може бути паперовим або мати вигляд комп'ютерного запису [16, с. 34].

Форма цінного паперу як документа означає вид чи форму носія, який, відповідно до чинного законодавства, є паперовим документом, електронним документом та обліковим записом. Форма існування цінного паперу як облікового запису наочно демонструє, що цінні папери – це не документи, а формалізована зовнішня форма посвідчення майнових прав. Як слушно зауважує Є.С. Абрамова, документ – це лише ще одне значення терміна «цінний папір», немає особливої потреби підкреслювати його в законодавстві, адже цінні папери – це передусім зобов'язання, певним чином оформлені [17, с. 85], тому вбачається недоречним зводити існування цінних паперів саме до документів. Віддаленість законодавства про інформацію, яка оперує поняттям «документ», у розрізі цінних паперів сприяла тлумаченню цінних паперів як документа. На нашу думку, законодавчий підхід до визнання цінних паперів як документів обумовлений лише необхідністю визнання матеріальної природи носія прав, інкорпорованих у цінних паперах, на який покладається функція посвідчення таких прав. Обліковий запис на рівні з паперовим бланком, повною мірою здатний забезпечувати виконання цієї посвідчувальної функції, в умовах сьогодення може бути визнаним більш принагідним для цього завдяки використанню своєї особливої форми, тобто цінні папери як форма існування є лише способом посвідчення майнових прав та його зовнішнім виразом. Існування цінних паперів на паперових бланках, у вигляді електронних документів чи облікових записів, які функціонують за допомогою комп'ютерних технологій, виконують функціональне призначення посвідчення наявності

інформації про майнові права, забезпечують її зберігання та передачу для використання задля реалізації прав, інтересів або повноважень, які випливають зі змісту майнових прав із цінних паперів.

Вважаємо за доцільне погодитися з висловленою позицією Ю.Б. Басіна, що протягом XIX та XX століть фінансовий та товарний обіг все ширше впроваджував способи заміни руху реальних речей рухом їх символів. Саме необхідність динамічного розвитку фінансових інструментів обумовила вдосконалення носія інформації, що містилася в цінних паперах, а розвиток електронного світу, інформатики та засобів зв'язку дав змогу такі потреби задовольнити. Під час зміни носія інформації під час дематеріалізації цінних паперів сама їх сутність не змінюється. Як тільки виявилася технічна можливість появи іншого, не менш надійного, ніж паперовий документ, носія інформації про майнові права, такий носій, як папір, втратив своє значення [18].

Принагідно звернути увагу на те, що саме законодавча позиція визначення електронних цінних паперів як різновиду форми існування цінних паперів нарівні з тими, що вони існують у паперовій формі, є правовою підставою визнання майнових прав, закріплених в облікових записах, цінними паперами. Тут працює правило, що той чи інший документ може бути визнано цінним папером нормами позитивного права шляхом прямої вказівки у законі або реалізації особливого порядку визнання документа цінним папером, який встановлено законами про цінні папери. Документи, що підлягають віднесенню до цінних паперів, мають бути визнані державою такими, що дають змогу забезпечити відповідну довіру інвесторів до них. Отже, документи, не визначені на рівні закону як окремий вид розглядуваних об'єктів цивільних прав, не можуть бути віднесені до цінних паперів. Виконання цієї вимоги важливо для підтримки суспільної довіри до цінних паперів, що є найважливішим компонентом сприятливого економічного клімату в країні. Таким чином, конститутивною ознакою цінних паперів незалежно від форми їх існування необхідно визнати «*lex scripta*», яка означає вказівку у законі на визначення відповідного об'єкта як цінного паперу. Вбачається доречним підтримати висловлену А.В. Габовим думку про те, що «*lex scripta*» як ознака цінних паперів є фактично головною, завдяки якій можна говорити про те, є якийсь документ (сукупність прав) цінним папером чи ні [8, с. 196, 199].

У контексті цього дослідження великого значення набуває визначення тих прав, які посвідчуються електронними цінними паперами. Так, відповідно до частини першої статті 194 ЦК України, цінний папір має посвідчувати грошове або інше майнове право.

Принагідно звернути увагу на те, що характерною особливістю цінних паперів, що існують у формі облікових записів, є те, що за порядком свого розміщення серед перших власників вони належать виключно емісійним цінним паперам. О.М. Онуфрієнко підкреслює, що лише емісійні цінні папери можуть випускатися в бездокументарній формі [19, с. 40–41]. Існування в бездокументарній формі виключно емісійних цінних паперів перш за все пов'язано з природою емісії як механізмом розміщення цінних паперів. Незалежно від часу придбання й способу їх емісії такі цінні папери мають однакову форму випуску і міжнародний ідентифікаційний номер та забезпечують їх власникам однакові права, бо розміщуються певними випусками (випусками визнаються сукупність певного виду емісійних цінних паперів одного емітента, однієї номінальної вартості, які мають однакову форму випуску й міжнародний ідентифікаційний номер, а також забезпечують їх власникам однакові права).

Нині питання цивільно-правової природи виражених цінними паперами прав є дискусійним та не має одностайного вирішення в науковій літературі. Щодо грошового

права, то в контексті статті 194 ЦК під ним розуміється право на отримання грошей за цінним папером (у вигляді дивідендів, повернення позикових коштів та процентів за їх користування тощо). Грошове право належить до майнових. Таким чином, кваліфікуючою ознакою цінних паперів є посвідчення саме майнових прав, зокрема права володіння, права управління емітентом, права вимоги сплати грошових коштів, права на отримання певного товару.

Водночас багато науковців дотримуються позиції, що цінний папір є документом виключно майнового характеру, і саме це відрізняє його від інших документів. Так, О.В. Агапеева визнає, що посвідчене цінним папером право за своїм характером є майновим. Хоча цінний папір може посвідчувати немайнові права, посвідчення майнового права, на думку вченої, є необхідним елементом будь-якого цінного паперу, як документарного, так і бездокументарного. Саме такий критерій дає змогу відмежувати цінні папери від інших видів юридичних документів, які посвідчують тільки майнові права. Незважаючи на те, що ці документи (наприклад, свідоцтво про народження) можуть мати значну цінність для їх володільця, до цінних паперів вони не належать [20, с. 77].

Хоча у науковій доктрині почала визнаватися можливість закріплення цінними паперами прав немайнового характеру, до яких учені відносять право на участь в управлінні акціонерним товариством, право на отримання інформації про його господарську діяльність тощо [21, с. 28], однак вважаємо, що цінні папери незалежно від форми існування інкорпують саме майнові права, а у випадках, передбачених законодавством, – також обумовлені ними немайнові права [22, с. 5]. Як доречно зауважує Л.М. Саванець, для багатьох набувачів акцій значно важливішим є одержання права на управління акціонерним товариством та права на інформацію, що належать до немайнових прав, ніж права на отримання дивідендів, одного з майнових прав, посвідчених акціями, що не завжди виконується товариством, оскільки прямо залежить від рішення загальних зборів акціонерів та фінансово-господарського становища товариства [23, с. 60]. Підтримуємо висловлену позицію, що будь-яке здійснення корпоративних прав прямо чи опосередковано має своєю метою задоволення майнових інтересів їх правоволодільців, визнаючи їх майновими правами у широкому розумінні цієї категорії. Права, посвідчені цінними паперами, являють собою юридичну сукупність майнових прав, тобто єдиний неподільний комплекс, який є об'єктом цивільного права, наголосуючи на тому, що окреме існування такого права, як право отримання дивідендів, без інших прав цінних паперів не є можливим. Кожне право, посвідчене цінним папером, окремо не є оборотоздатним, не є об'єктом цивільного права [24, с. 32].

Таким чином, вважаємо доречним визнати, що цінні папери, які існують як облікові записи, посвідчують майнові права, визначають взаємовідносини між особою, що їх видала, і особою, яка має на них право, та немайнові права, пов'язані з майновими, спеціально передбачені законом.

Будь-який цінний папір передбачає можливість передачі прав на цінний папір та прав за цінним папером іншим особам, тобто незалежно від форми існування всі цінні папери є оборотоздатними, до особи, яка набула право власності на цінний папір, переходять усі посвідчені ним права. У разі виникнення в особи права власності на цінний папір у неї водночас виникають права, посвідчені таким цінним папером. Таким чином, законодавцем визначено можливість усіх цінних паперів незалежно від форми існування бути предметом цивільно-правових договорів та можливість передачі прав, які ними закріплені, іншим особам; їх здатність купуватися і продаватися на ринку, а також бути самостійним платіжним інструментом, який полегшує обіг інших товарів. Саме тому особі, яка доведе

наявність у неї права власності на цінний папір, не треба доводити факт виникнення у неї прав за таким цінним папером [25, с. 44].

Питання оборотоздатності електронних цінних паперів є принциповим, адже, відповідно до частини 1 статті 178 ЦК України, об'єкти цивільних прав можуть вільно відчужуватися або переходити від однієї особи до іншої в порядку правонаступництва чи спадкування або іншим чином, якщо вони не вилучені з цивільного обігу або не обмежені в обігу, або не є невід'ємними від фізичної чи юридичної особи. Завдяки тому, що бездокументарні цінні папери, що існують як облікові записи, є оборотоздатними об'єктами цивільного права, пов'язується можливість передачі прав на цінний папір та прав за цінним папером іншим особам. До особи, яка набула право на цінний папір, одночасно переходять у сукупності всі права, які ним посвідчуються (права за цінним папером). Слушним щодо цього є зауваження О.С. Швиденка про те, що у цивільному обігу обертається не обліковий запис, адже об'єктом права власності є саме акція [26, с. 46]. Способи передачі та можливості обмеження щодо передачі цінного паперу залежать від його виду і можуть бути різними: від вільного обігу до заборони передачі іншим особам. Особливістю передачі прав, закріплених бездокументарними цінними паперами, є необхідність звернення до третьої особи, яка здійснює зберігання цінних паперів. Право власності на цінні папери, випущені в бездокументарній формі, переходить до нового власника з моменту зарахування цінних паперів на рахунок нового власника у зберігача. Перехід права власності фіксується тільки в реєстрі, що означає одночасно облік у реєстрі прав за папером.

Щодо цього А.В. Смітюх доречно відзначає, що будь-яке майнове право може бути відступлене, однак іноді майнове право конструктивно пов'язане з певним, фактично відмінним від такого права субстратом, оборотоздатним символом, який представляє це право в обороті задля транзитивності такого права на якісно новий рівень, маючи на меті полегшення, прискорення обігу посвідчених таким знаком (символом) майнових прав. Якщо майнове право на законодавчому рівні пов'язане з транзитивним знаком, воно не може відчужуватися окремо, з ігноруванням його прив'язки до такого права [27, с. 89].

Таким чином, визнаючи паперовий цінний папір необхідним для можливості участі у цивільному обігу певним атрибутом для цінних паперів, обліковий запис як данина технологічному розвитку ХХ століття замінив його на більш адекватний, здатний до швидкого реагування інший атрибут, однак цінні папери не змінили свого конституціонального призначення та перебувають у цивільному обігу як самостійні об'єкти цивільних прав. Цінні папери незалежно від форми існування є способом посвідчення майнових та пов'язаних з ними немайнових прав, які визнаються документами, що посвідчують майнові права з урахуванням норм позитивного права, їх форма існування не впливає на правову сутність цього блага, а саме оборотоздатні майнові права.

Висновок. Таким чином, можна дійти висновку, що електронні цінні папери необхідно розглядати у двох аспектах. Так, у вузькому значенні вони існують виключно у вигляді облікових записів, а у широкому значенні електронна форма цінних паперів розуміється як заміна паперового носія на будь-який інший носій, який здатний зберігати інформацію про майнові права, передавати її. Останній підхід дає змогу існувати у дематеріалізованій формі тим цінним паперам, які з точки зору українського законодавства не можуть існувати у такій формі взагалі (наприклад, векселі). При цьому цінні папери можуть визнаватися документами, що фіксують інформацію про майнові права, яка відображена за допомогою будь-якого матеріального носія (паперового бланку, електронного документа або облікового запису, що функціонує за допо-

могою комп'ютерних технологій), основними призначеннями яких є посвідчення наявності інформації про майнові права, забезпечення її зберігання та передачі для викорис-

тання задля реалізації прав, інтересів або повноважень, які впливають зі змісту майнових прав та пов'язаних з ними немайнових прав із цінних паперів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Про ринки капіталу та організовані товарні ринки : Закон України від 19 червня 2020 року. *Відомості Верховної Ради України*. 2006. № 31. С. 1126. Ст. 268.
2. Хорунжий С.В. Аналіз теоретичних засад формування інструментів біржової торгівлі цінними паперами. *Ринок цінних паперів України*. 2009. № 3–4. С. 19.
3. Посполітак В.В. Правове визначення поняття цінних паперів. Ознаки та класифікація цінних паперів. *Юридичний журнал*. 2005. № 1. С. 92–103.
4. Мошенський С.З. Вексель. Базові концепції. Київ ; Рівне : Планета-Друк, 2007. 1204 с.
5. Про обов'язковий примірник документів : Закон України від 9 квітня 1999 року № 595-XIV. *Відомості Верховної Ради України*. 1999. № 22. Ст. 199.
6. Про електронні документи та електронний документообіг : Закон України від 22 травня 2003 року № 851-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2003. № 36. Ст. 275.
7. Чекотовська О.Е. Основні підходи до розуміння категорії «електронний документ». *Часопис Київського університету права*. 2001. № 2. С. 134–137.
8. Габов А.В. Ценные бумаги: вопросы теории и правового регулирования рынка. Москва : Статут, 2011. 1104 с.
9. Саванець Л.В. Правова природа бездокументарних цінних паперів. *Вісник Львівського університету*. 2011. Вип. 54. С. 253–259.
10. Андрущак О.Л. Вимога існування акцій виключно в бездокументарній формі як один із факторів ефективного розвитку ринку цінних паперів. *Часопис Київського університету права*. 2011. № 1. С. 179–183.
11. Литовченко О.О., Проценко Н.К. Правове регулювання електронного документообігу в Україні : навчальний посібник. Кременчук. 2012. URL: <http://www.twirpx.com/file/1429821>.
12. Даниленко О.В. Правовий режим грошей як об'єктів цивільних прав : дис. ... канд. юрид. наук. Харків, 2017. 224 с.
13. Вавженчук С.Я. Проблеми виокремлення ознак цінного паперу. *Вісник господарського судочинства*. 2013. № 1. С. 118–123.
14. Гордон В.М. Система советского торгового права: обзор действующего законодательства по внутренней торговле. Харьков : Юридическое издательство НКЮ УССР, 1924. 127 с.
15. Крылова М.Г. Ценная бумага – вещь, документ или совокупность прав. *Рынок ценных бумаг*. 1997. № 2. С. 60–62.
16. Безклубий І.В. Цінні папери: поняття, зміст, юридичні характеристики. *Право України*. 2001. № 9. С. 33–38.
17. Абрамова Е.С. О понятии формы ценной бумаги. *Хозяйство и право*. 2013. № 1. С. 84–95.
18. Басин Ю.Б. Вытеснение бумажного носителя из оборота ценных бумаг. URL: https://online.zakon.kz/Document/?doc_id=31424587.
19. Галкова Е.В. Особенности размещения эмиссионных ценных бумаг: сравнительно-правовой аспект. *Хозяйство и право*. 2014. № 2. С. 94–107.
20. Агапеева Е.В. Ценные бумаги как объекты гражданского оборота по законодательству России и США : дисс. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.03. Москва, 2006. 176 с.
21. Фролова И.А. Правовое регулирование перехода прав на бездокументарные ценные бумаги : дисс. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.03. Москва. 2007. 28 с.
22. Амельчя А.Ю. Ценные бумаги как объект гражданских прав (по законодательству Республики Беларусь) : автореф. дисс. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.03. Минск, 2010. 26 с.
23. Саванець Л.В. Ознаки бездокументарних цінних паперів. *Фінансове право*. 2010. № 8. С. 60–64.
24. Железов А.Е. Становление и развитие институтов совместного инвестирования в странах Западной Европы, США и Украине (историко-правовой аспект) : дисс. ... канд. юрид. наук. Харьков, 2012. 235 с.
25. Саванець Л.М. Перехід прав за бездокументними цінними паперами: цивільно-правовий аспект : дис. ... канд. юрид. наук. Львів, 2013. 207 с.
26. Швиденко О.С. Акція як об'єкт права власності : дис. ... канд. юрид. наук. Київ, 2006. 235 с.
27. Смитюх А.В. Правовая концепция оборотоспособных символов прав. *Правова держава*. 20016. № 23. С. 88–93.